

Maciej Onasz¹

Wpływ zmian w systemie wyborczym w 2018 r. na pozycję polityczną partii prezydenckich w gminach powyżej 20.000 mieszkańców

Słowa kluczowe: teoria gier, rada gminy, wybory samorządowe, samorząd terytorialny, siła polityczna, indeks siły Shapleya-Shubika

Keywords: game theory, local elections, Local government, commune council, political strength, Shapley–Shubik power index

Streszczenie

Celem artykułu jest ocena wpływu wprowadzonych w 2018 r. zmian systemu wyborczego stosowanego w wyborach do rad gmin powyżej 20.000 mieszkańców na pozycję polityczną ugrupowań stanowiących zaplecze wybranych wójtów, burmistrzów i prezydentów miast. Tę perspektywę badawczą uzasadnia szczególna rola tych ugrupowań wynikająca z ustroju gminy, w szczególności trybu wyboru i nieodwołalności organu wykonawczego, który jest zmuszony do podjęcia próby zapewnienia sobie kontroli nad procesem decyzyjnym w radzie.

W badaniu posłużono się indeksem siły Shapleya-Shubika, jako wskaźnikiem w lepszy sposób obrazującym faktyczną siłę ugrupowania politycznego w organie kolegialnym niż stosowana zazwyczaj liczba mandatów lub udział w zbiorze mandatów. Wyniki badania potwierdziły, że badana zmiana doprowadziła do osłabienia pozycji partii prezydenckich względem większości badanych aspektów.

¹ ORCID ID: 0000-0002-4062-1253, doktor, Katedra Systemów Politycznych, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Uniwersytet Łódzki. E-mail: maciej.onasz@gmail.com.

Abstract**Impact of Changes in the Electoral System in 2018 on the Political Position of Presidential Parties in Municipalities over 20,000 Inhabitants**

The aim of the paper is to assess the impact of changes introduced in 2018 to the electoral system used in elections of the councils of municipalities over 20,000 inhabitants on the political position of the parties backing selected mayors and presidents of cities. This research perspective is justified by the special role of these groups resulting from the system of the commune, in particular the method of election and irrevocability of the executive, that is forced to try to gain control over the decision-making process in the council.

The study used the Shapley-Shubik strength index as that reflects the actual strength of a political party in a collegiate body better than the number of seats or participation in a mandate set. The results of the survey confirmed that the analyzed change weakened the position of the presidential parties in most of the analyzed aspects.

✱

I. Wstęp

Celem artykułu jest przedstawienie, w jaki sposób wprowadzona w 2018 r. zmiana systemu wyborczego do rad gmin powyżej 20.000 mieszkańców² wpłynęła na pozycję polityczną partii prezydenckich. Co istotne, jako partię prezydencką należy rozumieć ugrupowanie tworzące komitet wyborczy, z którego wywodzi się wójt, burmistrz lub prezydent (dalej: WBP) uzyskujący władzę w wyniku danego procesu wyborczego. Jest to niezależne od faktu sprawowania – lub nie – tej funkcji w poprzedniej kadencji. O zaklasyfiko-

² Zmiana wprowadzona na mocy ustawy z 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych (Dz.U. poz. 130) dotyczyła różnych elementów systemu wyborczego stosowanego w wyborach rad gmin, w szczególności: w gminach powyżej 20.000 mieszkańców niebędących miastami na prawach powiatu przywrócono wybory proporcjonalne z wykorzystaniem metody d'Hondta w okręgach wielomandatowych z progiem zaporowym 5% ważnie oddanych głosów na poziomie całego ciała pochodzącego z wyborów. W gminach poniżej 20.000 mieszkańców pozostawiono wybory z wykorzystaniem większości względnej w jednomandatowych okręgach wyborczych.

waniu danego ugrupowania jako partii prezydenckiej nie przesądza również formalna struktura danej organizacji – zarówno stała (stowarzyszenie, ruch niesformalizowany, sformalizowana partia polityczna, koalicja różnych podmiotów itd.), jak i forma komitetu wyborczego (komitet wyborczy partii politycznej, koalicji partii politycznych, organizacji czy wyborców)³. Istotny jest wyłącznie fakt uzyskania władzy wykonawczej przez przedstawiciela danego ugrupowania. Uzasadnieniem dla takiej perspektywy badawczej jest szczególnie pozycja partii prezydenckiej wynikająca z ustroju gmin w Polsce⁴. WBP nie tylko sprawuje władzę wykonawczą na zasadzie wyłączności, nie ponosi również odpowiedzialności politycznej przed organem stanowiącym. Z jednej strony – gwarantuje to WBP i jego zapleczu utrzymanie władzy (z wyjątkiem sytuacji wyjątkowych jak odwołanie w referendum), z drugiej jednak – nakłada swoisty obowiązek zbudowania takiej koalicji w organie uchwałodawczym, która zapewni sprawny przebieg procesu decyzyjnego.

Zmiany systemu wyborczego organów JST oraz ich skutki były i są przedmiotem licznych badań. Zarówno w odniesieniu do wcześniejszych zmian (szczególnie wynikających z uchwalenia Kodeksu wyborczego), jak choćby prace A. Gendźwiłła i T. Żółtaka⁵ czy J. Flisa i D. Stolickiego⁶. Nie mniejszym zainteresowaniem badaczy cieszyła się ustawa z 2018 r. wraz z jej skutkami. Spośród szeregu istotnych, warto wspomnieć prace z zakresu nauk prawnych, m.in. A. Rakowskiej-Treli⁷, M. Rulki⁸, W. Hermelińskie-

³ Szerzej o formach organizacyjnych lokalnych aktorów procesu politycznego w okresie wyborów jak i międzyelektoralnych: A. Gendźwiłł, *O partyjności i bezpartyjności demokracji lokalnej*, „Studia Polityczne” 2010, nr 26, s. 10–13; J. Galicki, *Wybrane aspekty rywalizacji wyborczej w wyborach do organów samorządu terytorialnego*, „Studia Wyborcze” 2010, nr 17, s. 124–127.

⁴ Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1372).

⁵ A. Gendźwiłł, T. Żółtak, *Skutki wprowadzenia okręgów jednomandatowych w wyborach lokalnych*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2016, nr 3, s. 94–116.

⁶ J. Flis, D. Stolicki, *JOW-y w gminach: lokalne partie władzy a nowe reguły rywalizacji*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, nr 3, s. 253–266.

⁷ A. Rakowska-Trela, *Nowelizacja samorządowego prawa wyborczego z 2018 r.*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2018, nr 4, s. 19–35; idem, *Zasada demokratycznego państwa prawnego a zmiany w prawie wyborczym*, „Studia Wyborcze” 2018, nr 25, s. 17–30.

⁸ M. Rulka, *Na temat zgodności projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych (druk nr 2001) – w części zmieniającej przepisy kodeksu wyborczego – z europejskimi standardami wyborczymi*, „Przegląd Sejmowy” 2018, nr 1, s. 165–179.

go⁹, A. Sokali¹⁰, T. Czapiewskiego i R. Miszczuka¹¹ czy J. Hamana¹² oraz prace politologiczne, w tym B. Michalaka odnoszące się zarówno do zmian wprowadzonych ustawą¹³ jak i ich praktycznych skutków¹⁴, M. Klonowskiego i M. Onasza, którzy zastosowali podobny podział¹⁵, czy A. Gendźwiłła i T. Żółtaka¹⁶ badających, jak zmiana wpłynęła na reprezentację sformalizowanych partii politycznych w organach JST. Niniejszy artykuł wyróżnia na tym tle wykorzystanie metod właściwych teorii gier, co było wykorzystywane do badania procesów politycznych w Polsce (m.in. prace A. Nosarzewskiego¹⁷, A. Steca i G. Szwalka¹⁸) jednak nie było do tej pory stosowane w takiej skali do badań procesów politycznych na poziomie gmin.

W celu zbadania przedstawionego problemu, autor postawił następującą hipotezę badawczą: zmiana systemu wyborczego do rad gmin powyżej 20.000 mieszkańców spowodowała osłabienie pozycji politycznej partii prezyden-

⁹ W. Hermeliński, *Aktualne problemy prawa wyborczego przed wyborami do jednostek samorządu terytorialnego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2018, nr 4, s. 11–18.

¹⁰ A. Sokala, *Zmiany w systemie polskiej administracji wyborczej*, „Studia Wyborcze” 2018, nr 25, s. 45–56.

¹¹ T. Czapiewski, R. Miszczuk, *Wpływ zmian polskiego prawa wyborczego w 2018 roku na proces przygotowania i przeprowadzenia wyborów*, „Acta Iuris Stetinensis” 2019, nr 3, s. 53–80.

¹² J. Haman, *Wybory samorządowe 2018. Raport z obserwacji*, <http://obserwatoriumdemokracji.pl/wp-content/uploads/2019/01/Wybory-samorzadowe-2018-Raport-z-badania.pdf> (31.05.2021).

¹³ B. Michalak, *Zmiana przepisów Kodeksu wyborczego przed wyborami samorządowymi 2018*, „Athenaeum” 2018, nr 58, s. 75–99.

¹⁴ Idem, *Ocena funkcjonalności zmian wprowadzonych do Kodeksu wyborczego w 2018 roku w świetle doświadczeń wyborów samorządowych*, „Studia Wyborcze” 2019, nr 28, s. 55–73.

¹⁵ M. Klonowski, M. Onasz, *Wybrane zmiany w systemie wyborczym organów jednostek samorządu terytorialnego wynikające z ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych – wstępna ocena*, „Studia regionalne i lokalne” 2018, nr 2, s. 99–117; idem, *Skutki zmian w systemie wyborczym organów jednostek samorządu terytorialnego wynikających z ustawy z 11 stycznia 2018 r.*, „Athenaeum” 2021, vol. 69, doi.org/10.15804/athena.2021.69.09, s. 147–170.

¹⁶ A. Gendźwiłł, T. Żółtak, *Ile partii w samorządzie? Partie sejmowe i listy lokalne w wyborach władz gmin w latach 2002–2018*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2020, nr 2, s. 40–66.

¹⁷ A. Nosarzewski, *Formowanie się koalicji w Sejmie RP: badanie z wykorzystaniem zmodyfikowanego indeksu siły Shapleya-Shubika oraz koncepcji odległości ideologicznej*, „Przegląd Ekonomizno-Społeczny” 2016, nr 2, s. 26–55.

¹⁸ A. Stec, G. Szwalek, *Jednomandatowe okręgi wyborcze w wyborach do Senatu RP (2011–2019) – problem wagi głosu*, „Przegląd Sejmowy” 2021, nr 2, s. 154–179.

kich w tych gminach. Weryfikacji hipotezy służy odpowiedź na towarzyszące jej pytania badawcze: P1: jak zmieniła się pozycja polityczna partii prezydenckich w poszczególnych grupach gmin (gminy poniżej 20.000 mieszkańców, gminy powyżej 20.000 mieszkańców, miasta na prawach powiatu); P2: czy kierunek i siła zmian były zbieżne czy też różniły się między grupami gmin.

II. Dane i metody

W ramach badania służącego weryfikacji postawionej hipotezy, posłużono się wynikami wyborów organów jednostek samorządu terytorialnego (rad gmin oraz WBP) w latach 2014 oraz 2018. W badaniu nie uwzględniono wyborów (zarówno rady, jak i prezydenta) miasta Zielona Góra w 2014 r. przeprowadzonych w innym terminie oraz gmin, w których nie dokonano wyboru WBP w ramach wyborów powszechnych¹⁹.

Dla celów badania wyodrębniono 3 grupy gmin: 1) Grupa badana: gminy powyżej 20.000 mieszkańców nie będące miastami na prawach powiatu. W tych gminach nastąpiła całościowa zmiana systemu wyborczego przed wyborami w 2018 r. (dalej: gminy powyżej 20.000 mieszkańców); 2) Grupa kontrolna: gminy do 20.000 mieszkańców, w których system wyborczy pozostał bez zmian; 3) Druga grupa kontrolna: miasta na prawach powiatu (dalej: MNPP)²⁰, w których w wyborach w latach 2014 i 2018 miał zastosowanie system wyborczy tożsamy z zastosowanym w grupie badanej w 2018 r.²¹

Do oceny pozycji politycznej partii prezydenckich w gminach wykorzystano indeks siły Shapleya-Shubika – jeden ze wskaźników służących przedstawieniu siły politycznej aktora uczestniczącego w procesie decyzyjnym w ramach ciała kolegialnego²². Indeksy siły najprościej można zdefiniować jako „funkcje, któ-

¹⁹ Dotyczy to dwóch gmin w 2014 r. (Sosnówka, Moskorzew) oraz 2 w 2018 r. (Działoszyn, Sidra).

²⁰ Liczebność poszczególnych grup wyniosła: grupa badana – 266 w 2018 r. i 267 w 2014 r.; grupa kontrolna: 2145 i 2143; druga grupa kontrolna: 66 i 65.

²¹ Z niewielkimi zmianami dotyczącymi maksymalnej liczby mandatów w okręgu czy maksymalnej liczby kandydatów na liście. Więcej: M. Klonowski, M. Onasz, *Wybrane zmiany...*, s. 102–113.

²² L.S. Shapley, M. Shubik, *A Method for Evaluating the Distribution of Power in a Committee System*, „The American Political Science Review” 1954, vol. 48, no. 3, s. 787–792.

re określają pozycję poszczególnych uczestników zgromadzenia podejmującego decyzję ze względu na zapotrzebowanie na nich przy tworzeniu koalicji wygrywających²³ Indeks siły Shapleya-Shubika jest jednym z tzw. indeksów *a priori*, tzn. traktujących każdy wariant koalicji jako równie prawdopodobny, niezależnie od faktycznego dystansu ideologicznego między graczami, relacji personalnych etc.²⁴ Grę w ciele kolegialnym zapiszemy w postaci: $\{q; s_i; s_j; s_k\}$, gdzie s_i oznacza wagę gracza i (liczbę mandatów danego ugrupowania), a q wagę wymaganą od koalicji, żeby była koalicją zwycięską²⁵. Podzbiór uczestników gry stanowi koalicję. Koalicja jest koalicją wygrywającą jeśli suma wag tworzących ją graczy jest nie mniejsza niż q ²⁶. Jeżeli w wyniku przyłączenia gracza i do koalicji przegrywającej (o wadze niższej niż q) staje się ona koalicją wygrywającą, gracza i określamy jako posiadającego pozycję decydującą (wyborcę decydującego). Wartość indeksu siły Shapleya-Shubika dla gracza i (φ_i) jest równa odsetkowi liczby koalicji (uwzględniając kolejność ich budowania), w których gracz i jest graczem decydującym²⁷.

Współczynnik ten posiada kilka istotnych cech:

- Wartość φ_i zawiera się w przedziale od 0 do 1, co pozwala na wykorzystanie go w analizie porównawczej.
- Suma wartości φ dla wszystkich graczy w danej grze jest równa 1.
- Jeżeli $\varphi_i=1$, gracz i posiada pełną kontrolę nad procesem decyzyjnym w danym organie. Takiego gracza określa się mianem dyktatora.
- Jeżeli $\varphi_i=0$, gracz i jest graczem nieistotnym, tj. nie istnieje żadna koalicja wygrywająca powstała przez przyłączenie się gracza i do koalicji przegrywającej²⁸.

²³ M. Jasiński, *Czy zawsze większy jest silniejszy, czyli jak zmierzyć siłę uczestników zgromadzeń decyzyjnych*, „Studia Socjologiczne” 2000, nr 1–2, s. 50.

²⁴ O badaniu odległości ideologicznej między graczami oraz współczynnikach spoza grupy *a priori*, patrz: M. Mazurkiewicz, J. Mercik, *Modified Shapley–Shubik Power Index for Parliamentary Coalitions*, „Badania Operacyjne i Decyzje” 2005, nr 2, s. 43–52; M. Bożykowski, M. Jasiński, *Struktura cząstkowej jednolitości graczy a ich znaczenie w zgromadzeniu. Hybrydowe indeksy siły*, „Decyzje” 2014, nr 2, s. 5–29; M. Jasiński, *Przestrzeń ideologiczna oparta na politycznych faktach*, „Decyzje” 2012, nr 17, s. 5–28.

²⁵ W warunkach rady gminy warte rozpatrzenia są tylko gry, w których wymagana więcej niż połowa głosów.

²⁶ M. Jasiński, *Czy zawsze...*, s. 52.

²⁷ P. Kliber, *Wprowadzenie do teorii gier*, Poznań 2015, s. 180–181.

²⁸ Ibidem, s. 181.

Na potrzeby badania przyjęto następujące oznaczenie: φ_{pp} dla wartości indeksu siły Shapleya-Shubika dla partii prezydenckiej oraz φ_i dla wartości indeksu siły Shapleya-Shubika dowolnego innego gracza.

W ramach badania:

- B1. Porównano średnią wartość φ_{pp} ,
- B2. Porównano częstość uzyskiwania przez partię prezydencką pozycji dyktatora w radzie ($\varphi_{pp} = 1$),
- B3. Porównano częstość uzyskiwania przez partię prezydencką pozycji gracza nieistotnego (wartość indeksu siły $\varphi_{pp} = 0$),
- B4. Porównano częstość uzyskiwania przez partię prezydencką najwyższego potencjału koalicyjnego ($\varphi_{pp} \geq \varphi_i$),
- B5. Porównano częstość uzyskiwania przez partię prezydencką samodzielnego najwyższego potencjału koalicyjnego ($\varphi_{pp} > \varphi_i$)

w grupie badanej w wyborach 2014 i 2018. Wyniki porównano z grupami kontrolnymi.

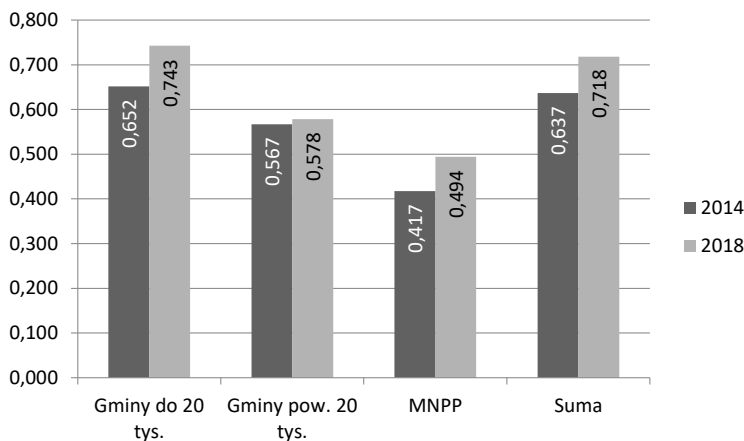
III. Prezentacja wyników analizy

B1: We wszystkich grupach gmin nastąpił wzrost średniej wartości indeksu siły Shapleya-Shubika partii prezydenckiej w wyborach w 2018 r. w stosunku do 2014 r. Oznacza to, że uśredniona siła partii prezydenckich uległa zwiększeniu zarówno z gminach, których dotknęła radykalna zmiana systemu wyborczego, jak i w gminach, w których system pozostał niezmienny lub uległ jedynie nieznacznym zmianom. Zaobserwowano jednak wyraźne różnice w sile zmiany. Wartość współczynnika w gminach do 20.000 mieszkańców wzrosła o +0,091 (+13,93%) zaś w MNPP o +0,077 (+18,40%). Biorąc pod uwagę skalę zmiany w grupach kontrolnych, zmiana zaobserwowana dla grupy kontrolnej jest minimalna: +0,011 (+1,93%).

Wyraźny wzrost średnich wartości współczynnika w grupach kontrolnych może być skutkiem postępującej konsolidacji lokalnych systemów partyjnych oraz przystosowania się lokalnych aktorów do obowiązujących reguł gry wyborczej²⁹. Wyraźne odstępstwo w grupie badanej świadczy o faktycznym ograniczeniu siły partii prezydenckich w wyniku zmiany systemu wy-

²⁹ Szerzej o konsolidacji lokalnych systemów: M. Klonowski, M. Onasz, *Skutki zmian...*

Wykres 1. Średnia wartość indeksu siły Shapleya-Shubika partii prezydenckiej w grupach gmin w latach 2014 i 2018

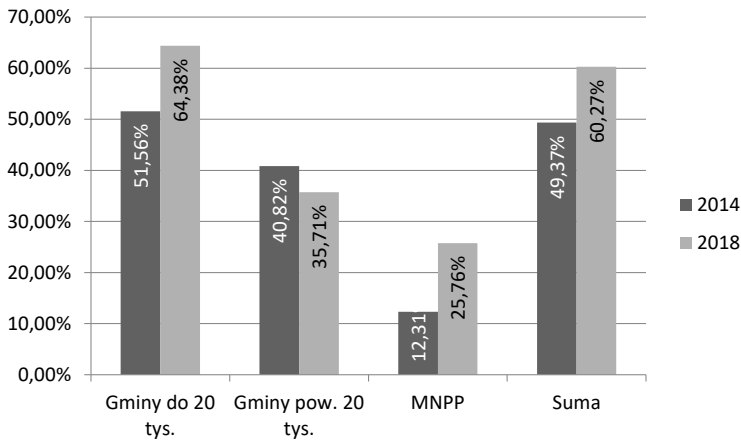
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych PKW.

borczego, które zostało zrównoważone przez ogólną konsolidację lokalnych systemów. Świadczy o tym również wyraźne zmniejszenie się różnicy między średnią wartością współczynnika dla badanej grupy w porównaniu do drugiej grupy kontrolnej, tj. MNPP w 2018 r. w porównaniu do 2014 r.

B2: Jak wcześniej wskazano, uzyskanie maksymalnej wartości współczynnika jest równoważne z uzyskaniem bezwzględnej większości mandatów w radzie. Stawia to partię prezydencką w szczególnej sytuacji: dzięki zapewnieniu sobie samodzielnej większości bezwzględnej w radzie gminy, zyskuje możliwość realizacji pełni programu zaproponowanego w trakcie kampanii przez brak kompromisów, które byłaby zmuszona zawrzeć z ewentualnymi koalicjantami. A co jeszcze bardziej istotne – pozwala zachować niepodzielną kontrolę nad zasobami związanymi ze sprawowaniem władzy wykonawczej (środki finansowe, kontrola miejsc pracy etc.).

Jedynie w badanej grupie częstość uzyskania pełnej kontroli nad grą decyzyjną przez partię prezydencką uległa obniżeniu: o 12,52% [5,11 punktu procentowego]. W obu grupach kontrolnych częstość zjawiska wyraźnie wzrosła: odpowiednio 24,86% oraz 109,28% [12,82 oraz 13,45 punktu procentowego]. Zaobserwowano ponadto bardzo wyraźne zbliżenie się – po zmianie systemu

Wykres 2. Częstość uzyskiwania przez partię prezydencką pozycji dyktatora w radzie gminy ($\phi_{pp} = 1$) w grupach gmin w latach 2014 i 2018

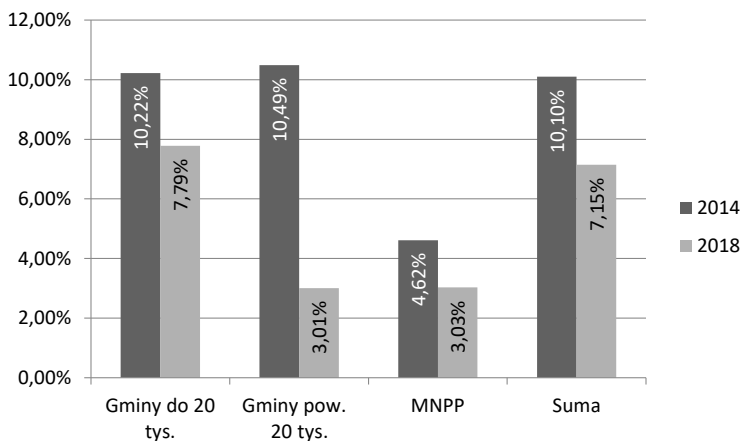

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych PKW.

wyborczego – wartości dla grupy badanej do wartości dla drugiej grupy kontrolnej (różnica zmniejszyła się z 231% [28,58 punktu procentowego] do 38% [9,96 punktu procentowego]), z jednoczesnym wyraźnym oddaleniem się od wartości dla pierwszej grupy kontrolnej (różnica wzrosła z 26,31% [10,74 punktu procentowego] do 80,27% [28,67 punktu procentowego]). Wzrost wartości w grupach kontrolnych oraz w całym zbiorze świadczy o postępującej konsolidacji lokalnych systemów partyjnych przystosowania się lokalnych aktorów do obowiązujących reguł gry wyborczej, Zaobserwowane wyraźne odstępstwo ponownie potwierdza wpływ zmiany systemu wyborczego na pozycję polityczną partii prezydenckiej.

B3: Uzyskanie przez partię prezydencką siły $\phi_{pp} = 0$ stawia ją w szczególnej, skrajnie niekorzystnej sytuacji: nie tylko zmusza ją do poszukiwania porozumienia z innymi graczami (z taką sytuacją mamy do czynienia zawsze, gdy $\phi_{pp} < 1$), ale też zmusza do poszukiwania poparcia takiego zbioru graczy, który jest w stanie kontrolować proces decyzyjny w organie stanowiącym gminy bez oglądania się na partię prezydencką. Jedynym atutem partii prezydenckiej pozostaje dostęp do zasobów związanych z posiadaniem władzy wykonawczej, co mogą wykorzystać potencjalni partnerzy w trakcie negocja-

Wykres 3. częstość uzyskiwania przez partię prezydencką pozycji gracza nieistotnego ($\varphi_{PP} = 0$) w grupach gmin w latach 2014 i 2018

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych PKW.

cji. W oczywisty sposób, posiadanie tak ograniczonego zaplecza w organie stanowiącym utrudnia też realizację programu politycznego przedstawionego wyborcom³⁰. Zerowy potencjał koalicyjny partii prezydenckiej zwiększa również ryzyko koabitacji³¹.

Częstość uzyskiwania zerowej wartości indeksu siły Shapleya-Shubika przez partię prezydencką uległa wyraźnemu zmniejszeniu we wszystkich typach gmin. Potwierdza to konsolidację lokalnych systemów partyjnych oraz dostosowanie się lokalnych aktorów politycznych do reguł gry wyborczej. Zmiana częstości zaobserwowana dla grupy badanej wyniosła -71,32% [-7,48 punktu procentowego] i była wyraźnie większa niż w grupach kontrolnych (odpowiednio -23,82% oraz -34,34% [-2,43% oraz -1,59% punktu procentowego]). Co istotne, wartość wskaźnika dla grupy badanej była przed zmianą systemu wyborczego prawie identyczna jak zaobserwowana dla pierwszej grupy kontrolnej (różnica wynosiła zaledwie 2,62% [0,27 punktu procentowego]),

³⁰ Zjawisko to może sprawiać wrażenie marginalnego, jest jednak obecne w polskiej rzeczywistości politycznej. Mimo, że jego zakres uległ wyraźnemu ograniczeniu (z 250 gmin w 2014 r. do 177 w 2018 r.), nadal dotyczy istotnej grupy gmin.

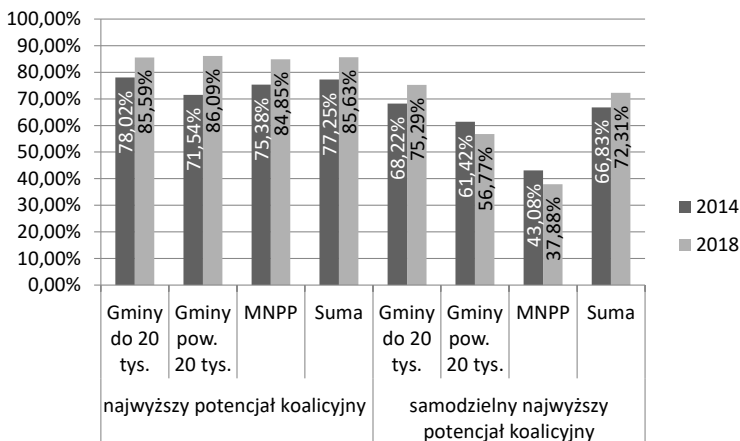
³¹ Szerzej o koabitacji na poziomie gmin: J. Wasil, K.A. Kuć-Czajkowska, M. Sidor, *Koabitacja na poziomie gminnym w Polsce*, Warszawa 2018.

by w wyniku zmiany systemu wyborczego wzrosnąć radykalnie po kolejnej elekcji i wynieść -61,37% [-4,78 punktu procentowego]. Zgoła przeciwna zmiana nastąpiła w odniesieniu do drugiej grupy kontrolnej: początkowa różnica 127,22% [5,87 punktu procentowego] została zredukowana prawie do zera: -0,75% [-0,02 punktu procentowego]. Zaobserwowane podobieństwa i ich zmiana w kolejnych elekcjach pozwalają wiązać częstość badanego zjawiska wprost z zastosowanym systemem wyborczym.

B4/B5: Zaistnienie dowolnej z analizowanych sytuacji wzmacnia pozycję partii prezydenckiej. Nawet w sytuacji remisu z innym ugrupowaniem, pozostaje jej argument w postaci dostępu do zasobów wynikających z posiadania władzy wykonawczej. Nadal jednak bardziej pożądane z jej punktu widzenia jest uzyskanie najwyższej siły z wykluczeniem możliwości remisu – gwarantuje to m.in. posiadanie największego udziału radzie mierzonego liczbą mandatów, co przekłada się na praktyczne warunki negocjacyjne.

Częstość uzyskania najwyższego potencjału koalicyjnego przez partię prezydencką (niezależnie od wystąpienia remisów) jest zbliżona w poszczególnych grupach gmin. Szczególnie w 2018 r. zaobserwowano minimalne różni-

Wykres 4. Częstość uzyskiwania przez partię prezydencką najwyższego potencjału koalicyjnego ($\varphi_{pp} \geq \varphi_i$) oraz samodzielnego najwyższego potencjału koalicyjnego ($\varphi_{pp} > \varphi_i$) w grupach gmin w latach 2014 i 2018

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych PKW.

ce (-0,03, +0,46 oraz -0,78 punktu procentowego w poszczególnych grupach względem wartości dla wszystkich gmin). Pamiętając o istotnej przewadze partii prezydenckiej w przetargach koalicyjnych wynikającej z posiadania władzy wykonawczej, należy stwierdzić, że w ogromnej większości gmin, niezależnie od ich typu, partie prezydenckie znajdują się w sytuacji wyjątkowo uprzywilejowanej. Do innych wniosków doprowadzi porównanie częstości uzyskania samodzielnego najwyższego potencjału koalicyjnego przez partię prezydencką (bez remisów), które świadczy o jeszcze poważniejszym uprzywilejowaniu partii prezydenckiej w przetargach koalicyjnych. Uzyskanie takiego statusu przez partię prezydencką najczęściej zaobserwowano w gminach do 20.000 mieszkańców, najrzadziej natomiast w MNPP. Częstość w grupie badanej uległa zmniejszeniu o 7,58% [4,66 punktu procentowego]. Mimo, że wartość współczynnika dla grupy badanej jest wyraźnie wyższa niż w drugiej grupie kontrolnej, wartości w obu tych grupach spadły podczas gdy w pierwszej grupie kontrolnej nastąpił wyraźny wzrost. Skutkiem tego jest powstanie wyraźnych różnic między częstością zaobserwowaną w grupie badanej oraz w pierwszej grupie kontrolnej, tj. -24,6% (-18,52 punktu procentowego).

Częstość uzyskiwania najwyższego potencjału koalicyjnego przez partię prezydencką w grupach gmin nie pozwala na wyciągnięcie wniosków potwierdzających postawioną tezę. Inaczej jest w przypadku wykluczenia remisów. Mimo, że wartości zaobserwowane w grupie badanej wyraźnie odbiegają od zaobserwowanych dla obu grup kontrolnych, po zmianie systemu wyborczego zaobserwowano tendencje zbieżne z drugą grupą kontrolną (MPNN).

IV. Wnioski

Przeprowadzone badanie pozwala na udzielenie odpowiedzi na pytania badawcze: **P1**: jak zmieniła się pozycja polityczna partii prezydenckich w poszczególnych grupach gmin (gminy poniżej 20.000 mieszkańców, gminy powyżej 20.000 mieszkańców, miasta na prawach powiatu); **P2**: czy kierunek i siła zmian były zbieżne czy też różniły się między grupami gmin.

Znaczna większość badanych wskaźników: średnia wartość indeksu siły Shapleya-Shubika, częstość uzyskiwania przez partię prezydencką pełnej kon-

troli nad grą decyzyjną w radzie, częstość uzyskiwania przez partię prezydencką udziału w zbiorze mandatów uniemożliwiającego zbudowanie minimalnej koalicji wygrywającej, częstość uzyskiwania przez partię prezydencką samodzielnego najwyższego potencjału koalicyjnego nie tylko uległa istotnym zmianom w 2018 r. w porównaniu z 2014 r., ale również kierunek lub siła tych zmian były odmienne w poszczególnych grupach gmin.

B1: Średnia siła partii prezydenckiej mierzona indeksem siły Shapleya-Shubika w grupie badanej pozostała na prawie niezmiennym poziomie w przeciwieństwie do obu grup kontrolnych, w których wyraźnie wzrosła. Co więcej, po zmianie systemu wyborczego z większościowego na proporcjonalny, średnia wartość współczynnika w grupie badanej zbliżyła się znacznie do drugiej grupy kontrolnej.

B2: Częstość uzyskiwania przez partię prezydencką pełnej kontroli nad grą decyzyjną w radzie w grupie badanej uległa wyraźnemu zmniejszeniu w przeciwieństwie do obu grup kontrolnych. Podobnie jak w przypadku B1, po zmianie systemu wyborczego z większościowego na proporcjonalny, wartość współczynnika w grupie badanej zbliżyła się znacznie do drugiej grupy kontrolnej.

B3: Częstość uzyskiwania przez partię prezydencką udziału w zbiorze mandatów uniemożliwiającego zbudowanie minimalnej koalicji wygrywającej uległa zmniejszeniu we wszystkich grupach gmin, jednak w grupie badanej spadek ten był znacząco większy niż w grupach kontrolnych. Co więcej, przed zmianą systemu wyborczego z większościowego na proporcjonalny, wartość współczynnika obserwowana w grupie badanej była bardzo bliska wartości obserwowanej w pierwszej grupie kontrolnej, również stosującej system większościowy, natomiast po zmianie systemu na proporcjonalny, zaobserwowana wartość praktycznie zrównała się z zaobserwowaną w drugiej grupie kontrolnej (również stosującej system proporcjonalny).

B4: Nie zaobserwowano wyraźnych różnic mogących potwierdzić postawioną hipotezę badawczą.

B5: Częstość uzyskiwania przez partię prezydencką samodzielnego najwyższego potencjału koalicyjnego uległa w 2018 r. zmniejszeniu zarówno w grupie badanej jak i w drugiej grupie kontrolnej (w których zastosowanie miał system proporcjonalny). Jest to zmiana przeciwstawna do zaobserwowanej w pierwszej grupie kontrolnej (stosującej system większościowy).

Przeprowadzone badanie i wynikające z niego odpowiedzi na postawione pytania badawcze pozwalają na pozytywną weryfikację postawionej we wstępie hipotezy: zmiana systemu wyborczego do rad gmin powyżej 20.000 mieszkańców spowodowała osłabienie pozycji politycznej partii prezydenckich w tych gminach. W większości aspektów pozycja polityczna partii prezydenckich uległa w wyniku zmiany systemu wyborczego osłabieniu. Wyjątkiem jest aspekt występowania (faktycznego lub potencjalnego) wyraźnych trudności w zapewnieniu sobie reprezentacji w radzie stanowiącej wyższy niż zerowy zasób w przetargach koalicyjnych (ryzyko to zostało wyraźnie ograniczone, co świadczy o wzmocnieniu pozycji politycznej partii prezydenckich, choć wyłącznie w tym aspekcie).

Literatura

- Bożykowski M., Jasiński M., *Struktura cząstkowej jednolitości graczy a ich znaczenie w zgromadzeniu. Hybrydowe indeksy siły*, „Decyzje” 2014, nr 2.
- Czapiewski T., Miszczuk R., *Wpływ zmian polskiego prawa wyborczego w 2018 roku na proces przygotowania i przeprowadzenia wyborów*, „Acta Iuris Stetinensis” 2019, nr 3.
- Flis J., Stolicki D., *JOW-y w gminach: lokalne partie władzy a nowe reguły rywalizacji*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, nr 3.
- Galicki J., *Wybrane aspekty rywalizacji wyborczej w wyborach do organów samorządu terytorialnego*, „Studia Wyborcze” 2010, nr 17.
- Gendźwił A., *O partyjności i bezpartyjności demokracji lokalnej*, „Studia Polityczne” 2010, nr 26.
- Gendźwił A., Żółtak T., *Skutki wprowadzenia okręgów jednomandatowych w wyborach lokalnych*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2016, nr 3.
- Gendźwił A., Żółtak T., *Ile partii w samorządzie? Partie sejmowe i listy lokalne w wyborach władz gmin w latach 2002–2018*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2020, nr 2.
- Haman J., *Wybory samorządowe 2018. Raport z obserwacji*, <http://obserwatoriumdemokracji.pl/wp-content/uploads/2019/01/Wybory-samorzadowe-2018-Raport-z-badania.pdf>.
- Hermeliński W., *Aktualne problemy prawa wyborczego przed wyborami do jednostek samorządu terytorialnego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2018, nr 4.
- Jasiński M., *Czy zawsze większy jest silniejszy, czyli jak zmierzyć siłę uczestników zgromadzeń decyzyjnych*, „Studia Socjologiczne” 2000, nr 1–2.
- Jasiński M., *Przestrzeń ideologiczna oparta na politycznych faktach*, „Decyzje” 2012, nr 17.
- Kliber P., *Wprowadzenie do teorii gier*, Poznań 2015.

- Klonowski M., Onasz M., *Skutki zmian w systemie wyborczym organów jednostek samorządu terytorialnego wynikających z ustawy z 11 stycznia 2018 r.*, Athenaeum 2021, vol. 69, doi.org/10.15804/athena.2021.69.09.
- Klonowski M., Onasz M., *Wybrane zmiany w systemie wyborczym organów jednostek samorządu terytorialnego wynikające z ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych – wstępna ocena*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2018, nr 2.
- Mazurkiewicz M., Mercik J., *Modified Shapley–Shubik Power Index for Parliamentary Coalitions*, „Badania Operacyjne i Decyzje” 2005, nr 2.
- Michalak B., *Ocena funkcjonalności zmian wprowadzonych do Kodeksu wyborczego w 2018 roku w świetle doświadczeń wyborów samorządowych*, „Studia Wyborcze” 2019, nr 28.
- Michalak B., *Zmiana przepisów Kodeksu wyborczego przed wyborami samorządowymi 2018*, „Athenaeum” 2018, nr 58.
- Noszarzewski A., *Formowanie się koalicji w Sejmie RP: badanie z wykorzystaniem zmodyfikowanego indeksu siły Shapleya-Shubika oraz koncepcji odległości ideologicznej*, „Przegląd Ekonomizno-Społeczny” 2016, nr 2.
- Rakowska-Trela A., *Nowelizacja samorządowego prawa wyborczego z 2018 r.*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2018, nr 4.
- Rakowska-Trela A., *Zasada demokratycznego państwa prawnego a zmiany w prawie wyborczym*, „Studia Wyborcze” 2018, nr 25.
- Rulka M., *Na temat zgodności projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych (druk nr 2001) – w części zmieniającej przepisy kodeksu wyborczego – z europejskimi standardami wyborczymi*, „Przegląd Sejmowy” 2018, nr 1.
- Shapley L.S., Shubik M., *A Method for Evaluating the Distribution of Power in a Committee System*, „The American Political Science Review” 1954, vol. 48.
- Sokala, A., *Zmiany w systemie polskiej administracji wyborczej*, „Studia Wyborcze” 2018, nr 25.
- Stec A., Szwalek G., *Jednomandatowe okręgi wyborcze w wyborach do Senatu RP (2011–2019) – problem wagi głosu*, „Przegląd Sejmowy” 2021, nr 2.
- Wasil J., Kuć-Czajkowska K.A., Sidor M., *Koabitacja na poziomie gminnym w Polsce*, Warszawa 2018.